

Ֆ ե ր դ ու լ ի

Ա. ԴՐՈՒԱԳ.

Արտաքիւր Բարսիլեան

Եր Դարեհը մնաւ. այն պատե-
րազմին*,
Խաւարեցաւ արեւն իւր բոլոր
զարմին :

Մի որդի ունէրնա՝ Բախատուոր, սիրուն,
ձեռնեմ, պատեբազմիկ. Սասան իւր անուն :

Սա երբ տեսաւ այն կերպ ըսպանած իւր հայր,
Եւ Իրանու բախտը չըրջած վեր ի վայր,
Ռուս զօրաց առջեւէն փախաւ նոյն պահուն,
Եւ անձը չը մասնեց թակալողի մահուն :
Անցաւ Հնդկաց աշխարհ, մեռաւ վրչատրեկ,
Ձեգեղով մի եւեթ որդի պատանեկ :
Այս էր նոցա մինչեւ. չորիւր ազգ նըշան
Թէ հայրը տայր որդուին անունը Սառան :
Հովիւ էին նոքա միշտ կամ ու գտապան,
Կուրծք տալով ողջ տարին խիտա աշխատութեան,
Կրտսեք որդւոյն Իրան գալ եղաւ փափաք,
Դաշտ գրնաց դրտաւ մեծ հովիւը Բաբակ :
Առաց . « Պիտք ունէիք յարձուորի արդեօք
Որ այս տեղ խեղճ է շատ ու չունի ոչ ոք : »
Ընդունեց հովուապետն այս խեղճը նորեկ
Եւ կ'աշխատցընէր խիտա գիշեր եւ ցերեկ :
Տեսաւ նորա վատտակն՝ հաւանեցաւ անոր .
Գարզ հովիւ էր, հովուաց կարգեց զըլխաւոր :
Գիշեր մը քընած էր Բաբակ Հըռողիւս,
Նորա պայծառ հոգին այնպէս մը տեսաւ
Որ ամենի մի փիղ նըստած էր Սասան,
Անեղով ի ձեռին տուսեր հընդկական :
Ամէն այն որ անոր առջեւ կուգար,

Որհնելով գրուիւր կը թեգէր ի վար :
Անուէր էր իւր լեզուն եւ շընորհալից,
Վրչտահար սրբտեղէ կը վանէր թախիծ :
Միւս գիշեր Բաբակ երբ նորէն մըտաւ քուն,
Հոգ եւ յուզմունք տիրած էին իւր հոգուն :
Երազին մէջ տեսաւ որ մի կրակապաշտ
Երեք հատ վառ կըրակ կը տանէր ի դաստ :
Որպէս Ասոր-Դուշասպ ու Որբառ ու Միհր*,
Պայծառ ինչպէս վահրամ, Անահիտ ու Միհր**.
Բոլորը Սասանին կը վառէր առաջ,
Եւ հաուէ բարդ ի բարդ կը ծըխէր ձախ, աջ :
Բարակ ըսթափեցաւ, վեր կացաւ քընից,
Բայց հոյին էր տըրտում, սիրտը թափածալից :
Ամէն ով որ երազ մեկնել իմանայր
Եւ այս գիտութեան մէջ հասնել էր ի ծայր,
Բարակի դահլիճը եղան համարումը
Բանիմաց ծերերու հետ նըստան ակումը :
Բաբակ պարզեց անոնց ինչ որ էր թարուն,
Եւ պատմեց մի առ մի տեսածներն ի քուն :
Տրխրեցաւ. յայնժամ մեծ երազագէտն յոյժ,
Քաջն ի պատասխանին եղաւ մըտայոյզ :
Ուր ուրեմն ասաց . « Արքայ՝ վեհաշուք,
Մեկնութիւնը պէտք է լըսէք հիւսի Դուք :
Այն որ այնպէս փառքով չըրով դուք տեսար,
Նա թագ պիտի կապէ, վեր քան զսրկակալ :
Թէ նորա նշուաւ այս երազը վերայ,
Բախտը որդւոյն անշուշտ կը մընայ նորա : »
Երբ Բաբակ իմացաւ՝ ուրախ եղաւ շատ,
Ընծանէր ըստ կարգի տըւաւ նոցա լուստ :
Մի փոթորիկ օդով մարդ յըղեց արօտ,
Հովուապետը եկաւ շուտ Բաբակի մօտ :
Փաթաթեցաւ մի մեծ կապալի մէջ բիրտ,
Համակ ձիւնաթաթախ մի տըրտի ի սիրտ :
Օտարները բոլոր գուրս հանեց Բաբակ,
Ամէն ով որ կային ծառայ ու գուշակ :
Սասանը մօտ կանչեց, նըստեցուց պատուով
Եւ հարց ու փորձ ըրաւ զիմանլ թէ նա ո՞վ,
Ո՞ր ազգատունին էր եւ ի՞նչ իւր ծագում :
Հովիւը լուռ կեցաւ, մեծ էր իւր յուզում :
Հուսկ ուրեմն ասաց . « Արքայ՝, թէ խօսք տաս
Թէ հէք հովուիս բընաւ վընաս մը չիտաս,
Ըսեմ քեզ իմ տունին բոլորն անխափան,
Միայն թի՛, ափիգ մէջ զի՛ր ափս ի սպայման,

* Մեծին Ալեքսանդրի եւ վերջին Դարեհի պատերազմին կ'ակնարկէ :

* Մեծիկանի դից նուիրեալ բարդի :
** Արեգակն :

Որ ինձ քեզմէ վրնաս չը պէտք է համարի ,
Ոչ ի յայտնի երբէք եւ ոչ ի գաղտնի : »
Երբոր լրանց Բաբակ՝ բազաւ իւր բերան ,
Ուխտեց բարերարին Աստուծոյ անուան ,
Թէ « Բնաւ չեմ վրնասիր քեզ , կ'աց ապահով ,
Կ'ընեմ քեզ երջանիկ , կը պահեմ պատուով : »
Եայնժամ ասաց տղան Բաբակին թէ « Ես
Սասանայ որդին եմ , ո՛վ քաջք ի հանդէս ,
Շատաւիդ Արտաշիր աշխարհակալին
Ջոր յիւղներ համայն քաննեմ կոչեցին
Որ էր պայգատ քաջին ըՍպանդարայ
Ժառանգին ըՇտապայ՝ աշխարհի վերայ : »
Բաբակ որ այս լրանք՝ յորդ հեղեղի պէս
Հուր թափեց աչքերէն այն երազատես :
Բերաւ յայնժամ ըզգեհատ քաջ արանց յատուկ
Եւ պապ ու ասպազէն մի խորովալուք .
Ասաց . « Հիմա գրեա՛մ մըտիւր բազանիս ,
Կա՛ց անդ մինչեւ բերին Նոր շորեր՝ հագնիս : »
Նստեւ բընակարան մը ճոխ սարքեցին ,
Փառաց ի փառս հանեց իւր հովիւը հին .
Երբ որ հաստատեց զայն չըբով՝ այն պալատ ,
Ծառայ ու սպասաւոր կարգեց նրմա շատ ,
Ամէն ինչ որ պէտք էր լիովի տըւաւ ,
Կերճանք՝ հարըստութիւն , ամէն ինչ անրաւ .
Յետոյ իւր աղլիկը տըւաւ նրմա կլին
Չըքնազագեղն ու իւր գլխու զարդն անդին ,
Երբ ամիս ինն անցաւ՝ մի արփենըման
Մանկիկ աշխարհ եկաւ նազելիէն ան .
Համատիպ Արտաշիր՝ հաւուս մեծհամբաւ ,
Վիճ ու գեղատեսիլ ու սրբապարար :
Արտաշիր տըւաւ հայրն անուշակոյ նրմա ,
Որ նայելով անոր սիրտու ուրախանայ :
Գիրկը կը մեղքնէր զայն գուրգուրալով ,
Մինչեւ այսպէս անցաւ ժամանակ յոյով ,
Նա ինքն է որ ամէն բանիմաց անձինք
Արտաշիր Բաբակեան կոչեն հիմա զինք :
Ամէն ինչ պիտանի անոր ուսուցին ,
Որով նոր փայլ առաւ հանձար բընածին :
Արնշափ էր քաջիկաւ եւ գեղապաշտոտ
Որ ասէր զէմքէն լոյս ցոլար աշխարհ :
Արտաւանին՝ հասաւ վերջապէս ականջ
Պատանդն այս ձիւրբերն ու շնորհ հիասքանչ ,
Թէ առեւծ ամինի էր ի մարտի ան ,

Երբախճաններու մէջ Անահայոյ նրման :
Արտաւան , յետ այնու , զըրեց մի նամակ
Քաջ ու հրշակաւոր իշխանին Բաբակ
Թէ « Ո՛վ բազմաշնորհ եւ խոհեմապարգ՝
Բանիբուն՝ անարատ եւ ռահուղիղ մարդ ,
Իմացայ քո որդին է քաջ ձեւավար
Եւ կարի բանբրաց եւ խոսող հարտար :
Նամակս ա՛ռածիդ պէս , ուղարկէ փութով
Մեզ այն քաջ պատանին , գո՛հ ուրախ սրբաբով .
Ամէն ինչ պիտանի շնորհեմ աննիազ
Եւ ի մէջ քաջերուս լինի գերանազ .
Բուն իմ որդեցոց հետ այնպէս յօգուտի ան
Որ չընէ որ երբէք թ' է օտարական : »
Երբ Շահին այս գիրը Բաբակ ընթերցաւ ,
Յօղեց իւր աչքերէն արիւն ոչ սակաւ ,
Հրամայեց եկաւ շուտ իւր մօտը զըւրիւր ,
Դեռահաս պատանին նոյն ինքն Արտաշիր .
Ասաց . « Ա՛ռ սա նամակն Արտաւանի , տե՛ն .
Կարգա՛մ ու չի ուշով , հասկըցիր , մինչ ես
Մի պատասխան իսկոյն զըրեմ կէտ առ կէտ ,
Ուղարկեմ բարեմոյն մի ծառայի հետ .
Ասեմ , ա՛նա՛ իմ սիրտ ու աչացոյ լոյս
Այն պատանին ընտիր՝ քաջ ու զեաքոյն .
Յըզեցի քեզ , տալով խըրատ մի քանի :
Երբ վերեդ տեսութեան լինի արժանի ,
Դու այն արա՛մ ինչ որ արքայալայեց ,
Մի՛ գուցէ ժողի հովն երեսը չոյել : »
Բացաւ զանձը Բաբակ հողմի պէս արագ
Տըւաւ ինչ որ անդ կար ընտիր ու բարակ .
Ոսկի երասանակ , հոսկեւ լախտ ու սուր .
Ոչինչ զըլլացաւ նա որդեկին ի տուր .
Դիպակ ու զինար ու նըծոյգ ու գերի ,
Ճենեայ՝ բենեզ , արժան մեծ թագաւորի :
Դանձապաշը բերաւ որ առնեն տանին ,
Արտաւանին ի սպաս մըտաւ պատանին .
Հետը շատ մը նսեւ ուրիշ ընծաներ ,
Դեռար՝ ոսկի եւ մուշկ եւ աղին ամբեր :
Մեծ Խորմէն պատուեցաւ տըղան բարեհետ ,
Եւ Շահին գուռն ի իկէ եկաւ այնուհետ :
Երբ մօտեցաւ իմաց տըւին Արքային ,
Եթէ հրաման ունի՝ երեւոյալ Շահին :
Արտաւան պատանին ներս կոչեց սիրով ,
Եւ շատ բաներ հարցուց Բաբակի վրայով ,
Իւր գահուն մօտերը տեղ ցուցուց անոր ,
Պալատէն ոչ հեռու՝ մի տուն փառաւոր ,
Ամէն տեսակ խորակ ու ազանկիք

* Արշակունի վերջին զգեմ , ազգական մերոյս խոս-
րովու , հօր Պարթևին Տրդատայ :

Ու պիտի կան ու կազմած չընտրենք ի վեր,
 Պատանին եւ բոլոր ընկերք մեծանուն
 Եկան ուր Արտաւան որոշած էր տուն :
 Իւր դահուն վերայ երբ ելաւ արեգակ ,
 Եւ հրկիր Ռոմուէնոյ պէս եղաւ ճերմակ ,
 Ծառայ մը իւր մօտը կանչեց Արտաւան ,
 Եւ բոլոր ընծաներն այն ընտիր ընտիր
 Ինչ որ էր ուղարկել Բաբակ Փէշէվան ,
 Ուղարկեց մատուցին Շահին Արտաւան ,
 Որ իբրեւ թէ սա իւր մեծ որդին լինէր
 Այնպէս մի ժամանակ խնամ կը տանէր :
 Գինի՝ ուրախութիւն՝ որս , ամէն ուրեք ,
 Շահն առանց պատանուոյն չէր լինէր երբեք :
 Որպէս մի ազգակից կը վարուէր յաւէտ ,
 Եւ խըտիր չէր զընէր իւր որդեցը հետ :
 Դէպ եղաւ որ մի օր երբ որսի հեծան
 Եւ զօրք եւ Շահազատք եղան ցիր ու ցան ,
 Արտաւան զուգընթաց էր Արտաւանին ,
 Դանդի միշտ սիրելին էր նա Արքային :
 Արտաւան չորս որդի ունէր , այնպէս որ
 Ասէիր առջին մին էր մի թագաւոր :
 Դաւաթ մէջ հեռուէն երևցաւ մի ցիւ ,
 Իրար անցաւ լաչկան՝ առաւ թեւ ու թիւ ,
 Սըլացաւ օդայու հրիվարներով ,
 Գրտորեց ու թաւ փռի իրար խառնելով :
 Ամենէն առաջ էր անցել Արտաւան ,
 Երբ մօտ եկաւ , լարեց աղեղ լայնալիր ,
 Նըշան առաւ զիստէն կենդանին արու ,
 Փըքընը մինչ փետուր խըրեցաւ հետու :
 Թարգմ. ՏՐ. Յ. ԹԻՐԵԱՖԵԱՆ
 (Շարունակելի)

ԽՈՐԵՆ ՆԱՐՊԵՅԻ

ԱՆՏԻՊ ԲԵՐԹՈՒԱՐՆԵՐ

Դանգաս

Ո՛հ , երբ քզքեզ կը տեսնեմ

Պատեալ յաշխոյժ պատանեաց ,
 Որ գգուանօք զուարթագէմ
 Գեղ հետ խօսին անձկալեաց ,
 Երբ կը տեսնեմ որ նոցան
 Պատասխանեա ժպտանաց ,
 Եւ ակնարկներ չողողուն
 Շնորհս նոցա պշտանաց .

Ես՝ մէկ անկիւն մութ քաշուած ,
 Քեզ կը հայլմ , հայլմ միշտ ,
 Սիրա՝ ի թախիծ խոր լցուած ,
 Աչերս՝ յարցունք սրտալիշա .

Անկարեկիր դու սակայն՝
 Շարունակես խօսից թեւ .
 Եւ քո զուարթ ժպիտք , ձայն ,
 Շարունակին զիս տանջել :

Ա՛հ , է՛ր զագոյս չըզգաս ցաւ .
 Եւ օտարաց տաս խաբախոյ ,
 Երբ յիս աղքես սուգ անբաւ .
 Եւ զիմ որսի մարես լոյս :

Ա՛հ , չը գիտե՞ս որ մէն մի
 Ժըպիտ զոր տաս դու այլու՞մ՝
 Նըւէր է նա անձկալի
 Յօր նախանձիմ ես տըրտում .

Ո՛հ , չը գիտե՞ս որ կ'ըմպեմ
 Քո մէջ մի բառն եւ հայեաց .
 Եւ զամեն զայնքս կ'ատեմ
 Որ քեզ հըպին սիր-դդեաց .

Ո՛հ , չը գիտե՞ս որ երբ դու
 Կ'ուղղես ակնարկդ առ օտար ,
 Ինձ տաս մի վէրք մահացու
 Յօրմէ բուժիլ չիք հընար .

Կամ չը գիտե՞ս թէ այս սիրտ
 Որ կ'ապրի քեզ համար լոկ ,
 Պիտի մեռի անխրիտ ,
 Երբ տաս քո սիրտն առ այլ ոք :

Ա՛հ , զայս ամէն գիտես , կո՛յս՝
 Գիտես որ դու ես իմ կեանք ,
 Գիտես՝ կեանքիս դո՛ւ ես լոյս .
 Ընդէ՛ր կ'ընես կեանքս անկանք :